

СПОМИНИ
ПРО
ФЕДЬКОВИЧА

Зібрав

Роман Заклинський.

Передрук з „Літературно-Наукового Вістника“.

У ЛЬВОВІ, 1901.

З друкарні Наукового Товариства ім. Шевченка
під зарядом К. Беднарського.

ЛНБ України ім.В.Стефаника

00947716 (Y)

2012

В. 856

СПОМИНИ

ПРО

ФЕДЬКОВИЧА

Зібрав

Роман Заклинський.

Передрук з „Літературно-Наукового Вістника“.

У ЛЬВОВІ, 1901.

З друкарні Наукового Товариства ім. Шевченка
під зарядом К. Беднарського.

060K

Збірка М. С. ВОЗНЯКА

Львівська бібліотека
АН УРСР
№ И- 35 533

И 24389

Переднє слово.

Щоби роздобути материяли до біографії Федьковича, удавав ся я усно та листовно до многих мужів, що бували в особистих зносинах з Юрієм, запрошуючи їх взяти участь в розсвітленю ще мало знаної життєписи сего найбільшого буковинського поета. Мої заходи віднесли малий усніх, бо лише кілька мужів подало мені свої спомини.

Се нові материяли до життєписи і до характеристики Юрія. Вони складають ся з трох частій: 1) Дві візити у Федьковича. 2) Історія букваря і співаника Федьковичевого та згадка про фотографії Юрія. 3) Спомини д. Семанюка.

I.

Візита о. Олекси Слюсарчука у Федьковича р. 1866.

Ключів великий 25. V. 97.

Високоповажаний Пане!

Я дуже радо зволяю Вашу волю, переказану мені достойним письмом з 20. с. м., — але гадаю, що від мене не довідаєте ся нічого, чого вже з иньшої сторони не знали би.

Доки Федькович був ще в війську, то переписував ся з ним із семінаристів лише мій шкільний товариш Данило Танячкєвич, а я хіба деколи дописував ся, бо Данило був в письмі такий

продуктивний, що кому другому не було що в тій самій справі писати. Змісту тих листів не пригадую собі нині, хіба лиш тільки, що Юрій дуже тужив за своїми горами, та нарікав на стан військовий. Тую переписку Ви певно маєте від Танячкєвича.

Аж в 1866 році весною, перебуваючи у Ферескулі, в горах, у тестя, вибрав ся я верхом на буковинський бік Черемоша, до Сторонця, щоб пізнати з лица Федьковича.

Я застав його в городі коло робітників. Город був досить великий, хата на помості, звичайна, але досить вигідна. Обстава хатна — селянська; попід стіни — лавки і кілька ослонів та скринь „писаних“ на „лудинє“ (одежу). В більшій комнаті стояв довжезний стіл від порога аж до противної стіни. Стіл застелений звичайною грубою скатертю, котру запевно хіба раз на місяць здоймано до праня. На столі лежали три кружки з студеною — може вчерашною ще — „мамалігою“, а на лаві в куті дві барилки з горівкою.

Коли господар почув моє прізвище, то, виділо ся, в радував ся, але коли відтак я сказав, що приходжу, щоб особисто пізнати нашого поета, відповів дуже холодно, що його в тій самій цілі богато людей „з панства“ навідує, а з голосу і виразу лица пізначно було, що він тому зовсім не рад, та що в його гадках і я вже до того „панства“ зачислений. Наступила прикра мовчанка, тим прикрійша, що ми оба сиділи один напроти другого і дивили ся на себе! Зразу я не міг розстати ся з тою гадкою, що загостив до чоловіка високо інтелігентного, то й розпочинав розговор ба відси ба відти, а все про висші ідеї, але мій господар кліпнув на те хіба оком, або докинув одно два слова, і бесіда все уривала ся. Його ціле поведєнє неначе говорило; „Я простий Гуцул, мене ті справи не обходять, ані я їх не розумію!“ Мене брала ся розпука: тут вечеріє, а до дому чотири милі і то городами та стежками, про які хіба по днині мож розвідатись, а почувати у такого непривітливого господаря!?

На моє щастє був мій господар під той час „двірником“ (начальником громадським), і заявив мені, що завтра сесія, та що окрестні двірники вже нині вечером посходять ся. І справді не-

забавки зачали вони сходити ся. Позасідали коло довгого стола; почало ся „честóване“ горівкою, а за тим і вечеря. Вислужений вояк, єдиний слуга і „кухарь“ Федьковича, спрятав давню „мамалігу“, а зготовив кілька кружків сьвіжої, подав бриндзі і кілька мисчин яєчницї — тай уже.

До тепер був я чужим, — прибудою в товаристві. Тому то, щоб дати про себе иньше понятє, я сам запросив ся до стола і дав себе частувати. Що більше: коли я — перший раз на віку — запримітив, що на Буковині селяни, витаючи ся або приймаючи, чи подаючи собі „порцію“, рівночасно один другого цілує в руку, — чинив так само. За першим разом мій господар ніби супротивив ся тому, але воно таки йому сподобало ся, бо недовго тревало, а він почав мене обнимати та цілувати, називаючи мене „рідним братчиком“.

По відході гостей мовчаливий та недовірливий доси Юрій став бесідливим та щирим як дитина, теркав ся в розговорі питань філософічних, а мав і малу бібліотечку таких творів в язиці німецькім та французькім. Радив ся мене, в яким виді має написати „Довбуша“: чи яко епос, чи яко драму, і т. ин., а коли я уложив ся спати, він сїв з гітарою в руках коло мене, та співав своїм милим голосом одну пісню за другою.

Другої днини переждав я, доки не скінчила ся сесия з двірниками в уряді тодішнього начальника повіту (Bezirksvorsteher) Губріха, а відтак завів він мене до дому того урядника, де ми побули з годину. Федькович уділяв дочкам Губріха науку французького язика, тож бував у него, як у себе дома, а всеж таки, коли був тоді зо мною, сїв собі на остатнє крісло недалеко порога, і — звичайно якби мужик — в розговорі обзивав ся зрідка і дуже скромним тоном.

Я міг аж третої днини від'їхати домів, тож було досить часу не про одно поговорити. Зміж иньших пригадую собі деякі його вислови, з котрих одні ціхували його чоловіком справді розумним, а иньші доказували (на мою гадку), що він не почував себе післанником божим для свого народу, та рад би був скорше мати лиш користь зі свого таланту. І так: 1) Я питав його, чому він

на вступі прийняв мене так холодно? На се відповів мені: „До мене навідує ся отте ваше панство лише з простої цікавості, та щоб витрібувати, що я знаю. Тож най знають, що я лиш простий Гуцул, котрий їх не потребує, і не дасть себе обзирати, як якого дивогляда! Один панотець з „ляцького боку“¹⁾ обзирав мене навіть таки оттут у хаті. Прийшов так, як ви отсе, і став мене на пробу брати. Я собі, звичайно, з ученими (?!) не міряю ся; тож він на відході з досади замуркотів! „Das ist ja ein Narr!“ Тай будь-же з такими щирій!“²⁾. Ну, на се і я цілком годжу ся. 2) Я в дуже чемний спосіб висловив свій жаль, що він так мало пише. Тоді почув я слова, які мене дуже болюче вразили: „Мені слава байдуже, а хісна з мого писаня я не маю. Я не писав би таки зовсім нічого, коби не тота смутча“³⁾ моя натура. А то прийде на мене часом така година, що хоч, чи не хоч, а мусиш писати!“ Ми перечили ся довго на сю тему: я вказував на добро загалу, на післанництво поета і т. д., він же в своїх поглядах виявляв ся щораз більше материялістом⁴⁾.

В кілька неділь опісля переніс ся я на иньшу посаду, та не мав уже нагоди зійти ся коли з Федьковичем.

Знаю, що мої дані не дуже збогатять Ваш материял до біографії, але написав, що знаю.

Засилаю низький поклін п. дру Бучинському, бажаю найкрасших успіхів у Ваших патріотичних заходах, і остаю з правдивим поважанєм — Слюсарчук.

1) „Ляцький бік“ Черемоша — се Галичина, а „волоський бік“ — Буковина. — *Прим. Ол. С.*

2) Я довідав ся опісля, що тим гостем у него був пок. о. Нечай, парох із Завадки. Він під той час приладив був до друку кумедну собі розправу про »трипраменний хрест«. Не без того, щоби в часі своєї гостини не морочив сею справою і Федьковича. Добре вибрав ся!... — *Прим. Ол. С.*

3) Смутча значить проклятуца. — *Прим. Ол. С.*

4) Др. Бучинський заявляє, знаючи вдачу Федьковича, що Юрий все те без сумніву говорив лише на перекір. Се потверджує також д. В. Волянський. — *Прим. Р. З.*

II.

Візита д. Бучинського р. 1867.

В моїй праці про Федьковича, що виїшла з друку під надписею „Чи можна Федьковича Косованом звати?“ дав я примітку адресовану до дра Мелитона Бучинського, в котрій просив його, щоби описав свою гостину у Федьковича. — Остаточо стало на тім, що др. М. Б. прирік оповісти мені все. Ось його спомини списані мною з його уст :

Прибувши на І рік прав у жовтню 1866 до Львова, належав я до тамошньої українсько-руської громади, а тим самим і до редакції „Правди“, котру поручила громада наша своєму товаришеви Лонгинови Лукашевичови, яко перед нею одвічальному редактору. До тої громади належали тоді: Андрій Січівський, Володимир Ганкевич, Володимир Навроцький, Олександр Барвінський, Осип Барвінський, Корнело Сущкевич, Олександр Борковський, Адольф Гладилевич, Кроподра М., Титко Ревакович, Володимир Ясеницький, Максим Михаляк, Володимир Шашкевич, Касяня Куницький, Тит Заячківський, Миколай Лепкий, Олександр Огоновський і иньші.

З причини, що межі Федьковичем а редакцією „Правди“ настали непорозуміння, бо редакция не квапила ся друкувати його творів, а він за те заповів, що зриває всякі зносини з редакцією, — то загадав я в часі вакацій р. 1867, вибираючи ся в гори задля записуваня тамошньої живої словесности, — його відвідати в Сторонци путилівськім, познайомити ся з ним і назад його для редакції „Правди“ приєднати.

Отже в липню р. 1867 вибрав ся я з Станіслава залізницею до Коломиї, звідтам пішки через Яблонів до Лючі, до товариша, покійного вже Антона Слюсарчука recte Краснопольського¹⁾, станіславського громадянина, а братанича о. Олекси Слюсарчука.

¹⁾ Розказував мені пок. о. Ігнатий Цурковський, бувший гр. к. парох в Лючі, повіту коломиїського, що предки Слюсарчуків писали ся Краснопольські. — *Прим. Р. 3.*

З причини, що він аж по кількох днях прибув зі Станіслава до Лючі, то через той час виручав я його батька, дякоучителя, в школі, а вечерами записував при ватрі на церковнім цвинтарі, гарні, в великій часті історичні пісні і перекази про Олексу Довбуша — від майстрів Гуцулів, котрі направляли дзвіницю. Разом з Антоном Слюсарчуком, без провідників, а тільки з мапою в дзюбенці, пустили ся ми в глибину гір, куди краше. Перейшли через гуцульські села Березів і Ослави Чорні, відтак верхом Горгану, стежками до Микуличина, звідтам далше до Татарова. на нічліг до Юрія Дедерчука. Був се ідеальний тип Гуцула, і коли ми йому читали Новобранця Федьковичевого в рукописи (того поета, до котрого йдемо), то не знав він, як нас угостити. Тут газда ухопив на руки свого малого хлопчика і каже: „Будеш сиу вчити ся, абис так само знав переказати цілий біль руського народа!“ Відтак показав нам свої „скритки“, де переховував стародавну гуцульську зброю.

Статна загорода Дедерчука, як звичайно в горах, стояла осібною і творила нерозірваний тяг всякого рода галерійок та піддашків, а в однім із тих остатніх переховував він старосвітські пістолі і стрільби з кременями, щоби їх не доглянуло око скарбової сторожі і жандармів.

Далше ішло ся гостинцем до Ворохти, а звідтам стежками через полонину Кознеско (де ми шлях змилили, бо йшли без провідника) пять годин до вівчарської стаї під Говерлею, найвисшим верхом Чорногори. Далше йшли ми попри самітний гріб Лукіяна Кобилиці, красно підмурований тоді і окружений штахетами.

Як у стаї на Рокиті, над Білими Ославами, так і на Говерлі, де ми задля вибуху крови Антона Слюсарчука провели три дні між вівчарями, найшов ся у мене спорий здобуток гуцульських рапсодий і то як-раз про угорську революцію і знесенє панщини. З нашої сторони гостили ми вівчарів тютюном, вони нас кулешею, набілом і ягнятиною, до пізної ночі. З Говерлі розмоченими пляями (стежками) прийшли ми через полонину Кострич (пять миль) до Жабя долішного до о. Коржинського, перебули добу в гостиннім його домі і знов пустили ся між гори і між нарід стежками впо-

перек хребтів (грунів) до Криворівні. Там у Гуцула Ткача переночувавши, перейшли ми знов впоперек ґрунів через Чорний ґрунь до Брустур до мого племянника о. Долинського. З Брустур через Шешори, Пістинь, Косів до Кутів, де почували ми в міщанськiм домі вірменина Маркевича. Дальше з нічлягом в Тюдеві у дяка, свояка Слюсарчукового, пішли ми горі Черемошем (пять миль) до о. Павликевича в Ферескулі, тестя о. Олекси Слюсарчука. Там провели ми чотири дні, найшовши у осьвічених його доньок щире одушевлене для гір і для живої як і писаної словесности. Перебривши Черемош під Конятином, яко границю Буковини, дійшли ми впоперек хребтів стежками до Сторонця путилівського¹⁾. З гори показали нам Гуцули новий двір коло церкви „двірника Гординчука“ (війта Федьковича)²⁾.

— Як представило ся Вам його обійсте? питаю.

— Воно свідчило про лад і достаток. Федькович займав новий великий двір, гуцульський, знаний з фотографії. Уряджене вказувало на заможність господаря. Гостинна комната обставлена була вздовж попід стіни софами, що були накріті волосистими килимами. На полицях видно було книжки і музичні інструменти, в роді гітари. В давній старій хаті (де пару літ перед тим померла його мати) містила ся кухня під доглядом бувшого військового слуги, (бурша офіцерського), а тоді в одній особі і кухаря і фірмана,

¹⁾ Вздовж річки Путили, що впадає до Черемоша, є місцевість Путилів, котрої центром єсть громада Усте Путили, (де відбували ся сесії двірників околичних) а дальше в горах лежать громади: Плоска путилівська, Дихтинці путилівські і Сторонець путилівський, де мешкав Федькович. — *Прим. М. Б.*

²⁾ Перед тим Федькович перебував якийсь час у Ростоках і мешкав у першого брата свого Чернявського. Було се в тім часі, коли він старав ся о руку Павлини Волянської. Поріжкнвши ся з Павлиною, Юрій пішов до легінів, коли вони танцювали, — гостив їх та komponував багато коломийок про Павлину і приспівував їм до танцю. Деякотрі з тих співанок ще живють в устах тамошнього люду. Ось одна з таких:

Ой кувала зазуленька,
Тай сіла на сіно,
Чомуж ти ся не віддаш
Тюдівська Павлино!

(Тюдівська = з Тюдева). — *Прим. Василя Волянського.*

бо Федькович держав до виїзду пару расових гуцульських коників при елегантнім угорським візку. В тійже старій хаті містилися також комори нашого господаря, де була посуда столова і кухонна та значні запаси кухонні і господарські. Звітам являлася на столі вуджена оленина, упольована самим господарем. Була то для нас нова страва, котра явила ся на столі до обіду при консервах овочевих. Словом, ціле обійсте вказувало на господаря заможного і запопадливого.

До Федьковича прибули ми над вечером і представили ся jako збирачі живої словесности, раді пізнати Буковину і його. Я член львівської громади, Слюсарчук ставіславської.

Федькович прийняв нас чемно, та не щадив заходів, щоби нас також гостинно прийняти. Розгостили ся ми у него; почала ся бесіда на темат літератури. Ми стали розпитувати про нові його поезії, а він у відповідь на се відчитував нові свої твори і нарисы драмату Довбуш, а пісні народні, ним самим уложені в ноти, відспівував ніжно баритоном при гітарі.

Того-ж вечера свіділи ми з ним по вечери на приспі перед хатою. Ми розпочали знов розмову на темат літературний, про відносини „Правди“, а поет при тім висловив свої жалі против її редакції. На то заявив я, що власне з рамени львівської громади прийшов я просити його, щоби праці свої переслав до „Правди“, котрої комітет редакційний, громадський, не допустить до ніякої самоволі редакторів.

— Як ви його застали? питаю.

— Федькович носив ся по народному; був маломовний і зарівно для всіх похмурій. Зараз першого дня побачили ми через вікно на вулиці місцевого греко-орієнтального священика antiquae aedificationis у занедбанім одію, що вертав з к... до резиденції, обіч положеної. Федькович звернув нашу увагу на него і пояснив нам, що маючи шкоду від него в сїні, на леваді, загрозив йому, що перейде на унію, „бо се одна віра, однаково читають, а людям таких пакостей не роблять“. В Сторонци була годі бідненька і маленька уніятська церква. Другого дня були ми свідками суду. В гарнім громадським будинку засів трибунал, зложений з двох

присяжних і двірника Федьковича, яко презеса, котрий заняв місце по середині межі обома. Винуватців привели з арешту два „патрульніки“ (поліціянти). Покалічені обжаловували, винуватці дістали голос і боронили ся. Справа (перерубанє клуба аж до кости) належала перед суд кримінальний, але Федькович, порадивши ся з обома журатами, оголосив засуд :

„З причини, що оголошено було з уряду громадського, що не вільно ходити до корчми на забаву з топірцями і взагалі зі зброєю; легіні не послушали, то покаліченому дадуть маржину, — десять злр. на церков, — а переступники мають 14 день сидіти в громадській арешті межі блощицями“. Сей засуд прийняли без всякого протесту переступники і пошкодовані. Так розсудив він сю справу, яко автократ чистої крові, а при тім окружений найбільшою в очах народу повагою.

Що волоські назви, як „журати“ і т. п. ще р. 1867 серед руських Буковинців консервували ся, мусіло з того піти, що праводавець, господар волоський Стефан Великий, був цивілізатором Буковини, і взагалі Волощини, на основі руської осьвіти (гл. Епітафії його і всіх господарів по руськи різблені), а гомоном його пам'яті служить поема Федьковича п. з. „Лукіян Кобилиця“, що зачинає ся словами :

У батенька у Степана,
 В Волощини нььки,
 і т. д.

З причини, що поема „Лукіян Кобилиця“ дуже мало знана, то подаємо єї часть, що відносить ся до оповіданя д. Бучинського, де мова про золотий вік Буковини :

Було колись в Буковині добре було жити,
 Не знали ми, що то біда, та що то тужити.
 При кобзині зійшла дивна, при скрипюньці нічка;
 У батенька у Степана, в Волощини нььки
 Пробувала. Не спиняли; що багло серденько,
 Що хотіла, те й робила; гуляти гуляла,
 А хотіла рано встати, то рано вставала;
 А хотіла поіспати в шовкових перинах,

То ненечка старенькая на пальцях ходила;
 Журила ся, молила ся, двері підливала!..¹⁾
 На острішку вють голуби — вона їх вмовляла:
 Не гудіте голубочки на побитій хаті.
 Не будіте мою дочку в тисовій кімнаті,
 Бо я знаю, коли маю донечку будити.

Та от занапашено той тихий рай на Буковині: батько помер, неньку вбили, а сироти-діти розібрали добрі люди ніби-то за своє²⁾.

У вільних хвилях пішла розмова з Юрієм про наші видання літературні і ми дуже здивували ся, що Федькович був мало і хибно поінформований про літературний рух в Галичині, а іменно думав він, що редактори наші роблять золоті інтереси, визискуючи геніяльних авторів. Очевидно найшли ся якісь такі люди, що дали йому так хибні інформації. Не знаю, чи дав віру нашому поясненню, що „Правда“ основана і піддержувана складками академіків, а за праці печатані в ній нікому нічого не платить, бо автори пишуть і присилають праці до печати лише з патріотизму. Взагалі слідно було на Федьковичу відокремлене від світа, лектуру переважно ліричних німецьких поетів і велику охоту відзначити ся також яко німецький поет лірик.

Гості були в його домі майже безнастанно, найбільше прохожі, як ось: стражники фінансові, жандарми і т. и. Ті непрошені гості гостили ся у него цілими днями, забирали йому весь час, а для нас були вони дуже невігідні, бо не було коли, якубудь справу основніше обговорити. Через три дни нашого побуту тревали такі гостини майже без перестанку, а гості того рода не жалували господаря, і тому не було кінця розношеню страв, наливок найострійших — до пізної ночі, бо господар мав формальну амбіцію в тім, щоби гостей славно нагодувати, а ще лучче напоїти, і при тім повеличати ся, що хоч приймав кожного гостя з знаменитими примівками прозою і віршами, то по нім не видко було ніколи ні найменшого сліду похміля.

¹⁾ Двері селянські підпивають ся водою в бігунах, щоби не скрипіли. *Р. З.*

²⁾ Ом. Огоновський, *Істория літератури руської*. Львів 1889. II. 2 стор. 647—648.

Серед тих гостей не могли ми діждати ся продику, щоби супокійно розтолкувати Федьковичеви літературну ситуацію у Львові, але все таки довели ми до того, що прирік дальше писати до „Правди“. По трох днях на силу майже вибрав ся я від него, хоч товариш мій лишив ся і поїхав з ним на іменини до о. Кантемира до сусідного Путилова. Я вернув ся вноперек хребтів через Кути, Коломию і Отинію до Станіслава до дому, провівши в горах пять неділь“.

Як знаємо, д. Бучинський лишив був у Федьковича свого товариша Антона Слюсарчука, котрий сам повернув від него до Ферескулі і звіттам написав такий лист до д. Бучинського :

Ферескуля 22/8 1867.

Лишилисте мене самого у горах у тих то гуцульських, таки наших питомих, а я собі розкошую в них, мов та птиця, літаючи свобідно по повітрю. Як сказано було, я з Путилова аж у понеділок разом з нашим співаком п. Федьковичем повернув. Поки що, а я собі таки до Ферескулі зайшов тай сиджу, але чого, то й сам не знаю.

При вході моім в той дім¹⁾, за котрим ми заглядали ще й з остатного горбка²⁾, йдучи до Путилова, поспитали зараз таки : „А другий де?“ — Я відповів коротенько : „Утік, пішов“.

Щом Вам мав прислати, т. є. Федьковича кавалки, то не мож борше аж з Станіслава задля важних причин.

Так скінчила ся експедиція д. Бучинського і пок. Антона Слюсарчука. Видно, що Федькович споминав мило сю візиту та представителів літературного руху, коли від того часу остає в близших зносинах з д. Бучинським, а про Антона Слюсарчука згадує добрим словом у листі до д. Остапа Терлецького : „Що діє п. Слюсарчук? Поклоніть ся, аби здоров був!“³⁾.

* * *

¹⁾ Т. є. в резиденцію ферескульську. — *Прим. М. Б.*

²⁾ З Ковятина. — *Прим. М. Б.*

³⁾ Листи Федьковича див. »Житє і Слово«, 1894, стор. 119.

Справді, мож було поважати і цінити того дотепного, широкого і сердечного чоловіка, котрий передчасно пішов у могилу. Звичайна се доля многих молодих Русинів, що могли були багато добра для Руси зробити. Р. З.

Минуло з того часу кілька літ, аж нараз видимо д. Бучинського знов гостем у Федьковича, — сим разом у Львові при дуже зміненних обставинах. Про сю другу свою візиту оповідає д. Б. ось так:

Коли Федьковича покликано до Львова на редактора книжок Просвітних р. 1872, вступив він до мене в Станіславі. Якийсь час потім приїхав я до Львова на нараду ізва заснованя товариства імени Шевченка, а заставши там Михайла Драгоманова, пішли ми в двійку відвідати Федьковича. Він мешкав тоді на Хорущині під горою при улиці Цитадельній коло Оссолінеум¹⁾ нр. 1. Видав ся мені ще більше апатичним як 1867 р. і хотяй розпитував про львівські видавництва і товариства, то був скупиий на слова і своїх поглядів не виявляв. Був він тоді маломовний, але прото радо відчитував уступи із зачатої епопеї про скандинавсько-руську старину, котра з виїмкою імен руських князів і героїв видалась мені наслідуюванем мало звісної тоді в Галичині Теґнерової „Fritjoffsage“. Також читав він нам уступи з новонеробленої драми „Довбуш“, а наконець показав нам перші уступи свого нового астрологічного твору під назвою „Планіта“ про віщоване судьби і будущини з рисунками констеляції.

Задав я собі багато дармої праці представити Драгоманову все теє як хвилеві збоченя чоловіка, обдарованого надто буйною уявою, бо Драгоманів був формально здесперований і не дав ся збити з осуду, що „сеї чоловік стратив уже свідомість свого упадку“.

Д. Бучинський кінчить свої спомини ось сими словами: Про свою минувшість та семейні відносини Федькович сам не забирав голосу, а через те мені не дав нагоди щось ближшого в тім згляді від него довідати ся, а не уходило його в тім напрямі випитувати ся. Дотично гадки дра Колесси, що селяни завели ся

¹⁾ Тепер уже нема того дому. Була то старосьвітська, маленька каменичка одноповерхова дивачно збудована. Перед 12 роками розібрано її і виставлено на тім місці величаву двоповерхову каменницю. — *Прим. Р. З.*

на Федьковичу вибираючи його пленіпотентом своїм в справі посідання лісів і пасовиск д. Бучинський висловлює переконань, що: „колиби Федькович в чім небудь був завів довіре сільського народу в справах аграрних, то ніколи не був би місцевий люд оточував його в часі побуту мого р. 1867 тою любовю і повагою, яку констатував я на місці і в околиці на кождім кроці“.

III.

История букваря і співанника.

Федькович був автором букваря, що його зладив був в народній мові для буковинських шкіл, та предложив гр. ор. консисторії черновецькій до апробати для публичних шкіл людowych на Буковині. На те отримав він від консисторії забавну відповідь, котру тут подаємо, переписавши її з всякою точністю з оригіналу: N. 3159.

Благородномъ Господинъ Н. Федьковичъ Порѣтчикъ къ Ростокакъ. Предложенный Консистеріи ѿ Господина Порѣтчика „Букварь для господарскихъ дѣточекъ на Буковинѣ“ возвращается Господину Издателью (?) съ тѣмъ Примѣчаніемъ вспять, іако таковий по реззататк Цензри йзъ Гладъ дѣдактичного иъ Методичного ко Оучилищахъ народныхъ на Буковинѣ неможетъ оупотребленъ быти.

Ѿ Консистеріи Буковинской къ Черновцахъ дна ^{24. Юліа} 6. Юліа 1867.

Бъ небытности ихъ Високо Привосходительства Преосвященнаго Єпископа.

Архімандритъ Єпархіи
Bendella¹⁾.

В семім листі до д. Горбала з дати 18 мая 1867 згадує Юрий про свій буквар семи словами: „Що стало ся з моім букварем? бо чернівський консистор сказав, що не має такого рефе-

¹⁾ Оригінал сеї відповіді находить ся у дра Бучинського.

рента, аби го умів скритикувати. Чистий мені консистор! Але сьміх би був неаби-який, як би мій буквар у Львові напечатав ся¹⁾.

Видно, що Юрій предложив свій буквар рівночасно консисторії черновецькій, і львівській комісії для укладання шкільних книжок руських, бо відповідь консисторії має дату 6 липня 1867, а лист до д. Горбала дату 18 мая 1867.

В листі до д. Остапа Терлецького, відповідаючи йому на лист з 3 жовтня 1867, пише Юрій слідує: „До пана Бучинського напишіть, аби мій буквар зараз до н. Партицького післав, але зараз“²⁾. Д. Бучинський запитаний про се, осьвідчає, що може се значить, що він мав піти до комісії шкільної, взяти відти буквар і занести Партицькому. Могло се так бути, бо він (д. Б.) був ще тоді у Львові на правах.

Слідуєчого року питає ся Юрій Гната Рожанського в листі з дня 25 червня 1868 писанім із Сторонця: „Не знаєте, чи мій буквар приймила комісія шкільна?“³⁾. А в осьмім листі до д. Горбала, котрий то лист без дати, (а походить з того самого часу, або міг бути написаний два до три тижні скорше) пише Федькович: „А ви пришліть мені мій буквар“⁴⁾.

З сего впливає, що мабуть поет довідав ся від Гната Рожанського, що комісія шкільна не прийняла його букваря і тому жадає від д. Горбала, щоби йому звернено рукопис⁵⁾.

Про сей буквар писав він із Сторонця 14 серпня 1868 р. отсе до редакції „Правди“: „Торік, чи мабуть ще перед торік подав я був до чернівецької консисторії руський буквар з проґрамом, як би найлучше сільські школи уладити можна. Консисторія відтрутила мій буквар, а я з серця післав його до Партицького (забув, чи до Партицького чи до вас). Та виджу, що й у вас

¹⁾ Листи Федьковича. »Зоря« 1892 стор. 339.

²⁾ Листи Федьковича. »Житє і Слово«. 1894, стор. 118.

³⁾ Матеріяли до житєписи Федьковича. Лист до Гната Рожанського. »Зоря« 1895, стор. 317.

⁴⁾ Листи Федьк. »Зоря« 1892, стор. 339.

⁵⁾ Здало би ся заглянути до регістратури львівської ради шкільної, чи нема там якого сліду того букваря.

у Львові мій нещасливий буквар не інак гостив, як і в Чернівцях, бо вже до тепер час би було його або приймати або відтрити і мені яко непотрібний відослати. Тимчасом черновецька консісторія інакше ся порадила і оногди мені офіційально написала, абим не лиш буквар, але й иньші книжки, коли які написав, до них прислав, а вони будуть їх печатати, а мене закутають. На се пишу я до Партицького, — не пишу але молю, аби мені мій буквар відослав, бо уперше мені блиснула надія, наші школи на народнім язичі оснувати¹⁾.

Той то буквар відкинула комісія для укладаня руських книжок шкільних у Галичині. Відтак 8 мая 1869 р. краєве правительство буковинське, ідучи за розпорядженем міністерства просвіти з дня 29 цвітня 1869 р., відозвало ся до Федьковича, запрошуючи його до уложеня „першої читанки до народних шкіл“. Федькович відповів, що не вірить ні в прихильність, ні в здібність цензора своєї праці; проте думає подати вперше міністерству два кусники на спробу: один оригінальний, винятий із свого букваря, а другий яко переклад 80-го кусника з читанки, котру йому подано до переіначеня. Коли-б міністерство одобрило ті два кусники, то була-б надія, що він виповнив би його наказ²⁾.

Опісля удав ся Юрій до д. Бучинського, щоби тойже заняв ся випечатанем його букваря і в тій справі писав до него пять листів. Д. Бучинський оповідає про те ось що:

В липню 1869 прислав мені Федькович до Відня до видрукованя буквар для шкіл народних буковинських і співаник для господарських діточок. Співаник видрукував я в друкарні Мехитаристів власним моім коштом; та більше його роздавав, ніж продавав, тому наклад не вернув ся. — Буквар був писаний правописю фонетичною, лише автор задержав букву „ѣ“. Переглянувши буквар, зажадав я від Федьковича дозволу на справлене деяких незрозумілих у Галичині буковинських провінціялізмів язикових, і заступлене їх словами в Галичині а також у Буковині

¹⁾ Ом. Огоновський. Історія літератури руської. 1889. II, 2, стор. 655—656.

²⁾ Ом. Ог. Істор. літ. р. II, 2, стор. 656—657. »Правда« 1869, стор. 189—190.

уживаними, — по часті ухилення деяких польонізмів, котрі Бог зна яким способом туди попали, як приміром „кленчити“ (knieen) місто клячати. Буквар первістно лиш для Буковини призначений, через ті поправки міг зарівно там, як і для Галичини служити. Федькович спротивив ся тим поправкам, зажадав звороту рукописи і дістав її назад. Незабаром після того післав я йому видрукований його співанник. Здає ся, що був рад із сего, бо в листі до мене заявив, що пристає на моє жадане дотично поправки букваря. Однакож я вже тоді не годен був видрукувати його, бо не стало мені грошей. Ось моя переписка з Юрієм дотично букваря і співанника.

Перший лист.

[Аркуш білого листового паперу 8^о, записані дві сторони цілі і третьої часть. Відступи в горі і в долині середні. Лист сей без місяця (Сторонець) і без дати. Д. Бучинський одержав його у Відни дня 9. червня 1869. і замічас, що всі сесі листи писав Федькович з Сторонця і туди слав він свої листи до него].

Добродію!

За Ваш ласкавий листъ зъ 27/5 відъ самого щирого серця спасибігъ!

Да букварь не могу вамъ борше прислати якъ хіба за місяць, бо мушу го відписувати, а до того часу мало, бо моя служба сего місяця много відъ мене вимагає.

Маю ще одну прісьбу до васъ, дорогий та добрий мій Добродію. — Тогідь післав я до Фр. Шусельки, редактора Реформи у Відни, мої німецкі поезії в манускрипті, ему їх дедікуючи. — Потрудіте ся добродію до того пана, (National Hotel) и запитайте в его, чи він мій манускриптъ діставъ, и чи я го въ чимъ не осердивъ, бо ні письма, ні відповіді від него не маю.

Дожидаючи від вашєї милости любого та веселого відвіту въ скорі, и клоню ся вамъ яко вашъ слуга Федьковичъ.

До відписуваня букваря беру ся завтра. — За місяць мати го мете. — За Шусельку ще разъ прошу; я того чоловіка шіную за всі німці у відни. — Най на мене не гніваєсь.

А напишіть мені те, прошу васъ, де будете черезъ сей місяць, аби я знавъ, куда до васъ адресувати. — Прощайте!

Другий лист.

[Шів-аркуш білого звичайного паперу, записаний з одної сторони з великими відступами в горі і долині. Лист без місяця, а дату має 28. червня 1869].

Добродію!

Миле Ваше письмо, писане 11. с. м. діставъ и дякую, да друге, въ тїмъ листі у тиждень обіцяне, не дістав. — Може и пропало, бо много листів до мене писанихъ по поштахъ пропадає.

Теперже поселаю вамъ букварь. — Гадавъ що цілий перепису, да не мавъ коли. Отже съ кілька переднихъ аркушівъ переписавъ, а решту таки старихъ поселаю. — Лишъ не подивуйтесь, що такі помазані; у передь їхъ Партицкий поправлявъ, а я їхъ мусівъ теперъ попереправлявати. Вижъ будете ласкави уважати, аби черезъ ті поправки у друку колотеча не наробилась.

Єслибъ би але яка перепона була або ви инакъ обрадились, то є: букварь уже не друкувати, то ласкави будьте, мені єго назадъ відослати.

За вісти про Шусельку дякую! — Письма від него і доси не маю. — Про фотографію як ваша воля.

Клонитя до васъ вашъ щирій

Федьковичъ.

Третій лист.

[Шів-аркуш білого, звичайного паперу, записаний з одної сторони з відступом у горі меншим, а в низу більшицм. Лист без дати. Д. Бучинський одержав його у Відні дня 12. липня 1869].

Добродію любий!

Букварь я післав ще 29. м. м. и мусілисте єго уже дістати. — Ще поселаю вамъ и співанник, и можете єго або до букваря долучити, або осібно друкувати, а якъ не може бути, то прошу мені єго назадъ відослати.

Що буду васъ просити, милий мій добродію, довідатись у якімъ склені, по чому тамъ коверці (Terrichzeug) на лікті продають, а то цвітні коверці, да не в квіти, а въ арабески

у жовту ажъ до въ брунатну фарбу; зъ рештовъ — хоть би и въ квіти, лишъ аби не дуже сорокати.

Не гнівайтесь, що васъ турбую, просить васъ вашъ укліний слуга

Федьковичъ.

По чому платится у відни відъ аркуша руского друку?

Четвертий лист.

[Звичайний аркуш паперу, перша сторона записана ціла, а другої половина, досить значні відступи згори і знизу. На четвертій стороні находить ся адреса. Понад адресою підписав си надавець: «J. Fedkowiez in Putilla». Низше: An Herrn Meliton Buczynski! Hörer der Rechte an der Universität in Wien. III. Posthorngasse № 3. I. 4., з допискою recommandirt. Почтою витиснено Recom: і дописано число 243., стампіля почтова Putilla 10/7., вкінці віденьська стампіля: Wien Landstrasse 14/7. — Лист сей без дати. Д. Бучинський одержав його дня 15. липня 1869].

Дорогий Добродію!

Діставше Вашъ листъ сегодне, т. є 9/7, заразъ вамъ и відписую.

Пруби друку не діставъ, мали на пошти пропасти, такъ якъ и много листівъ до мене адресованихъ а не рекомендованихъ впропадає; — дивну то хтось охоту чи забавку має, мої листи переймати.

Дивно мені дуже, чому букварь у відни у Мехитарістівъ не друкуете? вшакъ тамъ и дешевше и краще друкують, а въ Коломні тільки вамъ блудівъ наробя, то и десята коректура вамъ не поможе.

На дальші ваші запитаня тільки скажу: **ad 1.** — мягчити слова не позволяю, бо то є полєнізми. — Конецъ має бути конець а не конець. Абуза українскі до нас не мають прилипати.

ad 2. — „Нашего“ має бути такі „нашого“ а не нашого. — Чули ви, аби руснакъ, хотяби и зъ галитчини, казавъ „нашого“? — Що Партицкий чи Осадца каже, то не є ще євангеліє. Истенна истенновъ, а відзімісе — відзімісе.

ad 3. — господарь можна перемінити въ господарь.

ad 4. Є не можна перемінити на і. Се каліцтво би було. — Ви не читали, якъ українці теперъ пишуть? — „Єсти“ пишуть „їїсти“! — се не смішна річъ? — Безъ є не можна обійтись.

ad 5. ь можна опустити.

Білше концесій не можу вамъ зробити. — Сли ласка такъ — добре, сли ні — пришліть мені букварь, — видите, шо и я умію німцемъ бути?

Бдучи зъ Відня, поклонітея ще відъ мене Шусельці.

Вашъ щирій слуга

Федьковичъ.

П'ятий лист.

[Аркуш листового паперу яєносиньої краски 4°, записаний на двох сторонах цілих, а третей частина. Великі відступни з гори і з долини, та з лівого боку. Лист писаний письмом дрібним і густим. Усі п'ять сих листів переписав я з оригіналу, одержавши їх від дра Бучинського].

Сторонець 18/11 1869

Високогодний Добродію!

Дякую такъ пану Шусельці якъ и краянамъ нашимъ любимъ, до котрихъ ся низкимъ поклономъ и щиримъ словомъ клоню, а найпаче вамъ Добродію за ласкаве повінчованє до нового мого чину¹⁾. Кругъ єго дуже тісний, и не много дастся доброго зробити, найпаче для того, що правительство не є намъ приятне, на що много доводів маю, чи маємо.

Співанникъ прехороший Вамъ удав ся и вамъ цілимъ серцемъ дякую, що свого труду и докладу не пожалували. Жаль мені тільки, що и букварь мій у такімъ снаряді не вижу якъ и співанникъ. — Да сли хочете добродію, то го вамъ пришлю, и підъ тими варунками, що ви мені ставили, або ставити мете.

¹⁾ Тоді Федьковича іменувало міністерство просвіти повітовим (окружним) інспектором шкільним на повіт вижницький. Про його інспекторську діяльність була коротка згадка в «Зорі» 1896. — Р. З.

Манускрипть мігбимъ навіть переробити и побілшити, або и зменшити, якъ би ваша воля.

Отці Мехитаристі аби здорови були, якъ то гарно друкують! — Васъ прошу, Добродію, о адресу до їхъ и по чому беруть від аркуша звичайного друку прозоєвъ, бо маю гадку дати до їхъ друкувати або маленький календаричокъ діля дітей, або мою поему: Волошинъ, або де що пожиточного въ школи. На білше якъ на два аркуші не зможесь мій карманъ, и треба зъ малого починати.

Сегодне поселаю такожъ кілька співаниківъ до буковинскої краювої ради шкільної съ прісьбоєвъ до запроваженя їхъ у наріднихъ школахъ. — Президентъ мені дуже прихильний, але міністерія зовсімъ ні. — Коби то я знавъ, котра жавра тамъ така на мене, то є на наше діло недобра! — не знаєте ви Добродію? — Довідайтесь и пришліть мені єго адресу, а я знатиму що робити.

Ближуть ся поволи и роковини смерти нашего бадечка. Якъ кожного року, такъ хочу и теперь віршъ поминальний написати, а Васъ прошу, чи не мігъ би я го у Мехитаристівъ дати друкувати?

Клонюсь до Васъ дуже уклінно и ще разъ дякую, и по вікъ дякувати-му за співаникъ такий прегарний!

Зоставайте у добрімъ здоровлю.

Такъ вамъ зичить вашъ слуга

Федьковичъ.

Поклін до п. Шусельки!

На сїм кінчить ся переписка Юрія з д. Бучинським про співаник і буквар. Останній і доси лишив ся непечатаний. Ми нувшого року напечатано в однім фейлєтоні „Дѣла“ маленьку частинку з того букваря під надписом: З педагогічної писательської творчости Юрія Федьковича. Подає Г. П. (Див. Дѣло 1899 з дня 10. жовтня ч. 217).

Про фотографії Федьковича розповідає др. Бучинський ось се: Студенти університету шістьдесятих років розповсюджували много фотографій наших найзнатїйших авторів та діячів полі-

тичних. Таким чином розходилися по Галичині фотографії Шевченка, Квітки, Куліша, Костомарова, Кулішевої, Білозерського, Котляревського, Хмельницького, Дорошенка, кн. К. Острожського, Нечуя, Н. Устияновича, Марії Марковички і п. Між тими образами було також кілька різних фотографій Федьковича, з яких найперше появилася фотографія Юрія в уніформі військовим, а опісля в гуцульським строю.

Про свої фотографії згадує деколи Юрій у листах, бо приятелі і почитателі його таланту бажали мати фотографії його. В листі до А. Кобилянського р. 1861 пише між иньшим: „Ти був так добрий жадав від мене мій образ. То посилаю оден, який тут в Кезді Васаргелі мож було одержати“¹⁾.

Д. Остап Терлецький посилаючи лист до Федьковича під датою 3. жовтня 1867 пише ось так: „Коли передавали Ви для мене вірш Ваш дорогий, не знали Ви, чи дали мені фотографію, чи ні. Отже я тепер переказую до Вас, що не дістав я Вашої фотографії. Будьте-ж так ласкаві і відписуючи на мій лист, перешліть мені свою фотографію“²⁾. На се відписав Юрій попри иньше: „Фотографію шлю, хоть не дуже і вдатна. Слиби ваші паничі бажали собі також моїх фотографій, то можуть їх дістати у тутешного фотографа, тузни пята левів“³⁾. В листі мабуть з р. 1868 пишучи до д. Остапа Терлецького, а властиво до ученицької громади в Станіславові, згадує і про фотографії: „А мої фотографії не позволяю де инде відбивати, хіба тут у мене! Напишіть се і п. П[арти]цкому. Жмурків най зо мнов ніхто не грає, бо я і сьліпий виджу. А знов напишіть п. П[арти]цкому най до мене і словечка ніколи не пише, бо его листи неотворені відомлю му назад. Най він ся держит Перебендів і т. д. Да шкода про се і говорити“⁴⁾.

Д. Бучинський розказує, що хотів було фотографію Юрія побільшити до формату кабінетового, а навіть ще більше, щоби

¹⁾ Листи Федьк. до А. Кобилянського. »Житє і Слово« 1895, стор. 17.

²⁾ Листи Федьк. »Житє і Слово«, 1894, стор. 117.

³⁾ »Житє і Слово«, 1894, стор. 118.

⁴⁾ »Житє і Слово«, 1894, стор. 118.

був образ до украшеня комнат. В тій цілі зажадав прислання собі фотографії Федьковича від Антона Слюсарчука, котрий тоді перебував у Товмачи. Слюсарчук відписав йому на те слідуєчий лист:

Товмач 13. мая 1869.

„Посилаю Тобі Федьковича. Добре діло воно було би збільшити його образ, однак порадь ся його, бо знаєш, що торік мав Партицький з ним, коли без призову позволив собі його гуцульську гідність пустити в світ. Зрештов я би дуже рад, аби воно так стало ся“.

От на сїм кінчать ся відомости дотично фотографій Юрія. До виданя збільшеної фотографії Юрія очевидно не прийшло.

III. Спомини Семанюка.

Бувши в лютім р. 1897 у Відні, довідав ся я від д. Івана Семанюка, студента прав у Відні, що його батько був знакомий з Федьковичем. Я попросив його, що як буде дома, щоби поробив записки. Він так учинив в часі свят Великодних і доручив мені спомини свого батька у Відни 16. червня 1897.

Отець мій (пише д. Сем.) Юрій Семанюк, дяк, тепер у Кобаках, косівського повіту, ось що розповідає про Федьковича:

„Любий та милий був то чоловік. Як я був дяком в Путилові, знав я його добре, ба і він мене чогось то любив. Чого, не знаю. Знаю лишень то, що майже в кождий передодень свята брав він мене до своєї хати від пароха. Там (в хаті) скаже бувало мені співати народні пісні, а сам возьме гітару або ліру, тай собі ту саму пісню грає¹⁾. Співаю, співаю, аж тут дивлю ся Федьковичеви котять ся слъози з очей. Я удавав, що не бачу. Він обтерши слъози, зачинав сам співати якусь вояцьку пісню. Так нераз сидимо до пізної ночі.

¹⁾ Акомпаніює. — *Прим. д. І. С.*

Борони Боже, щоб я коли сказав йому „ви“, тогди сердився дуже. Колиж я забув ся і таки сказав „ви“, то він зараз і каже з досадою: „Жди, теску¹⁾ не забувай си, ми всі рівні“.

Федькович убирався по гуцульськи і так ходив і до церкви. По дорозі не минув нікого, аби не привитався, та дещо не заговорив.

Раз на сьв. Юрія взяв був він мене до себе з церкви; то були його іменини. Хто тогди навернув ся до його хати, всіх частував, гостив, а відтак став грати. Ми співали до пізної ночі гуляли, та з пістолетів стріляли. Через цілий час забави був Федькович зовсім тверезий, як газді яло ся. В ночі ще мене сам відпровадив до пароха, бо як казав, бояв ся, щоби я не впав на кладці, через котру мені приходило ся переходити.

Федькович гроша нікому не жалував. Як лише мав, то кождому позичав, та давав даром. Нераз висилав наймита свого, аби пантрував, хто в біді-нужді находить ся у селі. А коли сей „зміркував кого“, то він зараз ішов туди, тай грішми ратував. Навіть більші квоти грошей давав він бідним, як видів, що їм дуже треба.

Раз перебрался був Федькович за старця - прошака, тай каже до мене:

„Іду наших панів трібувати“.

— „Та куди йдеш, теску?“ питаю.

„Іду аж на Вижницю“.

— „Верхом, чи пішки?“

„О пішки, бо хочу по дорозі ще декуди повернути“.

На другий тиждень вертає вже мій теско з мандрівки, тай, закликавши мене до себе, розповідає:

„Знаєш теску, у тих панів, бігме, нема серця. Де лишень прийду до пана, тай стану на ганку, молитви говорячи, а тут чую, вже в кухні пані кричить на кухарку, чому мене скорше

¹⁾ У Гуцулів іменники кличуть себе »тесками«. — *Прим. Ів. Семанюка.*

Д. Василь Волянський осьвідчас, що слово „теско“ уживане лише в Путилівщині, а в Ростоках уже ні! Зрештою воно зовсім не спеціально гуцульське і вживає ся скрізь по галицькім Підгір'ю.

не вигнала ще з подвіря. А тоті всі пани, що я у них був, то всі мої добрі знайомі. У одних просив-єм хліба, у других гроша, у третих переночувати ся: „Хоть у кутику десь, кажу, примістїть мене бідного чоловіка“.

— Нема, нема у нас місця“, — кричить панї, — „зане-харите нам хату“.

Беру я, тай їду до христїнина гуцула, а той не знає, де мене подїти. Усїм частує, тай на постелї менї стелить.

Але аби панам показати, які вони, — беру я, перебираю ся з панська вже, тай їду фіякром, до всіх тих, щом у них був жебраком. Приїжджаю, а вони до мене: „Просимо, просимо до покою!“

— „Нї!“ кажу, „не хотїлисте мене вчера жебраком прий-мити, то не приймайте мене і в сурдутї. Я той сам чоловік. Коли вам сурдут милїйший від чоловіка, то ви не люди“.

Що вони не перепрошують мене, але я сїдаю зараз на фіякер і їду далїй. Так до всіх тих їхав я, що у них за старця був“.

Дотично сего послїдного замїчає д. Бучинський ось що: „Оповіданє се робить на мене вражїне лєгенди з другої або третої руки; відгомін думи про Ганджу Андибера, Гаруна аль Рашїда і т. д., котрого не можна брати вже з тої простої причини до-словно, що вигляд Федьковича аж надто був знаний в такїй близь-кій охресности, як Вижниця“.

Д. Василь Волянський також недопускає, щоби се могло бути правдою, бо ніколи ані від него самого, ані від свояків його не чув про се дїло нічого.

Примїтки до сих споминів.

Могло би здавати ся, що з сих споминів виявляють ся самї суперечности характеру Федьковичевого. Ми довідали ся з них, що поведєнє Юрія було наскрїзь демократичне, що він дуже шанував звичаї народнї, та придержував ся їх у щоденнїм житю, що був він чоловік гостинний, милосерний, жертволюбний, а до того всего ще й матерїалїст. Які суперечнї риси!

Хотяй між людьми найбільше є таких, що самі себе хвалять, то Юрій належав до тих немногих, що самі за себе зле говорять, тому він виявляв себе гіршим, ніж був дійсно. Се оказувало ся особливо тоді, коли був чого огірчений, отже під впливом злого гумору. Тоді з досади виговорював на себе що міг найгіршого. Така вдача належить між людьми до рідких злучаїв. Що діла Федьковича були інакші, ніж слова дотично своєї особи, се побачимо.

Найбільше замітні ті слова Юрія, котрими він виявляв себе матеріялістом перед о. Слюсарчуком. Хотяй вагу сих слів геть зменшила, ба й знищила гадка дд. Бучинського і Волянського, однакож не можемо тих слів поминути мовчки задля того, що в подібнім сенсі писав він також до д. Остапа Терлецького, відповідаючи йому на лист з дня 18. марта 1868: „На ціли літературні, та кат зна там на які стипендії я писем своїх не дам! Що я зароблю, то моє має бути, тай годі. З мене великий песиміст: коли гаразд не може людей навчити, то най біда учить“¹⁾.

Якже інакше, дотично матеріялізму, писав Юрій в тих часах, коли не находив ся в потребі грошевій, се читаємо в його листі до д. Богдана Дідицького з дня 6. липня 1861 р., коли післав томуж свої поезії до друку: „Що я за мої писаня ніяких грошей не буду жадати, розуміє ся само собою, бо мій стан і з ним получені доходи увільняють мене від тої прозаїчної конечности“²⁾.

Загально знана річ, що редакції журналів платять за статі. У Русинів вправді не все автори жадають того, або редакції гірше оплачують письменників, ніж у иньших народів, але досить, що платять. Так за приймане гонорара ще ніхто не скаже, що ті автори матеріялісти. Тому і Федьковичови ніхто не міг би дивувати ся, наколи би й він, розсердивши ся, висловив бажанє, що хотів би мати з своїх писем якийсь доходець, хотяй, здає ся, воно на все лишило ся тільки бажанєм.

1) Листи Федьк. »Житє і Слово« 1894, стор. 119.

2) Листи Федьк. »Житє і Слово« 1896, стор. 20 і 21.

Федькович не був матеріялістом, се оказує ся з висше наведених споминів Семанюка та з слідуєчих споминів дд. Реваковича і Кирчова. Від д. Семанюка довідали ся ми, що Юрій вишукував потрібних і сам ніс їм заемогу. Се високий степень милосердя і жертволюбности. Д. Ревакович пише, що поет, продавши свою реальність у Чернівцях, роззичив майже всі гроші, котрі в значній частині пропали, так що поет терпів у останніх літах навіть матеріяльний недостаток, живучи лише з невеличкої пенсії¹⁾.

Д. Кирчів описує яркий случай милосердя, що свідчить про високо розвинене почуте правди у поета, отже й відчуване неолі убогих людей: Як посвещували пам'ятник на його гробі, над черновецьким цвинтарем і люди вже розійшли ся, надійшла якась старенька жебрачка. Як довідала ся, хто під тою плитою у гробі спочиває, кинула ся на землю, обіймила холодний камінь і тяжко заридала: „Тут же я тебе, добродію мій ласкавий, найшла; а я так за тобою випитувала ся, а я так шукала, де ти ся подів!“... Розказувала, що покійний ніколи не відправив її з порожніми руками; нераз не маючи під рукою на той час гроша — давав навіть свою булку, або хліб і казав прийти за годину, або дві, а вистаравши ся гроша, наділяв її щедро. Також був поет щедрим для якогось бідного діда лірника, котрого запрошував до себе грати на лірі²⁾.

Що Юрій не був матеріялістом, доказом сего й ся обставина, що він, одержавши красний маєток по матері, легко його випустив з своїх рук. З другим маєтком по батьку так само зробив. Матеріяліст був би бодай затримав його, як би не побільшив, а він, умираючи, не лишив майже нічого, як се посвідчає д. Василь Волянський, котрий також попирає наш погляд, що Юрій не був матеріялістом.

¹⁾ Ревакович. Причинки до біографії Федьковича. »Зоря« 1888, стор. 35.

²⁾ »Різдвянка«, (видане тов. Просвіта ч. 120) зложив Павло Кирчів у Львові 1890.

На підставі сих доказів не годні ми ніяким сьвітом дати віру словам Федьковича дотично його грошолюбства. Коли би так було, то він був би складав гроші, а тим самим був би міг через ціле своє житє досить ускладати, як роблять грошолюби. Тимчасом у него того не було. Знаючи, що грошолюбство з жертовністю не ходять у парі, скажемо, що Юрій не був ані скнирою, ані навіть скупарем. Ділами показував себе чоловіком великодушним, милосерним, і то тим більше офірливим, що запомагав не лише того, хто витягав руку до него, але вишукував потрібних, щоби їх ратувати, а се вже висший степен жертви. З сего виходить, що Федькович був чоловіком незвичайно гуманним, жертовним. Се був чоловік взнеслого характеру. З причини, що се важний рис душевної вдачі, тому задержали ся ми троха довше над сею психічною чертою нашого поета.

Ще хочемо поговорити про матеріалізм Федьковича, але вже з иньшого огляду.

В тих часах, коли о. Слюсарчук і д. Бучинський відвідували Юрія, міг він бути нераз у фінансових клопотах, бо крім 24—25 злр. своєї місячної пенсії¹⁾ мабуть не мав більших доходів. З господарства не здає ся, щоби мав дохід, бо ми знаємо, як поети газдують і як Юрій міг господарювати при своїх щоденних війтівських занятях та при многоті гостей; тож із сего виходить, що мабуть доскулювала йому нераз недостача грошей, зваживши, що його дім був дуже гостинний. Се була би причина матеріалізму у Юрія, наколи би він був справді матеріалістом. Юрій був чоловік дуже образливий; чого будь легко ображував ся і зараз впадав у злий гумор, тай тоді виливав на папір свої матеріалістичні примхи, котрі були лише фразами, а не походили з душевної вдачі. Що він написав у листі до д. Остапа Терлецького, се вийшло з під його пера з причини гніву. Юрій там пише: „А доки німецькі (поезії) не будуть видруковані, то нічого Вам більше не пришлю. Лиш мені видить ся, що ви за німецькими не дуже гинете! — ліпше богато не політикувати, але правду

¹⁾ Листи Ів. Левицького до Р. З. »Зоря« 1895, стор. 317.

сказати¹⁾. Після сих слів гнівний Юрій вилив на папір свої матеріялістичні фрази, наведені висше.

Як знаємо, Федьковичеви хтось подав був фальшиву вість про ті золоті інтереси, які роблять редактори на його поезиях. Ми не годні були розслідити, хто се йому наговорив, але факт фактом, що пересвідчене таке мав Юрій після візиту о. Нечая з Завадки, котрий зовсім не був прихильником нашого літературного руху і розвою.

Ніде правди діти, Юрій нераз був лихий на „Правду“ за те, що не квапила ся друкувати його поезії. Се знаємо вже від д. Бучинського, а також сам Федькович дає про се знати д. Горбалеви в семім листі з дня 18. мая 1867. Післявши свої поезії на руки дра Сушкевича, а іменно „Шестий поменник смерти Тараса“ і „Перше посланіє“, дальше так пише: „Може Правда встидає ся моєї негибьованої музи? — Нехай не боїть ся моя кришечка, не ме вона їй більше в очи лїзти. — А гарні кавалочки я діля неї прилагодив!... Да нехай собі здорові на сволоці порошком припадають, коли так“²⁾.

Не помогла і та ласа примана; Правда таки не друкувала його слабших поезій. Він остаючи дальше під вражінем нетерпячки і гніву, писав до д. Остапа Терлецького в жовтню(?) 1867 ось так: „Правда не варта і цибулі печеної, ні що до верха, ні що до середини, а до таких органів я не пишу. Гадаєте, що цілий „Майор“ грейцар варт? — Ова!“ — воліли би Авербаха переводити“.

На персвазії д. Терлецького, щоби таки підпомагав „Правду“ своїми писаннями, пише Юрій в листі мабуть з початку р. 1868:

„До „Правди“ не пишу і не буду писати, бо про таку Правду ще ся і лишить. — Що воно є тота ваша Правда?“ Хотяй д. Бучинському обіцяв запомагати „Правду“, проте дальше був на неї гнівний, висловляючи ся терпко про неї в відповіді на лист д. Терлецького з дня 18. марта 1868: „Послідні

¹⁾ Листи Федьк. »Житє і Слово« 1894, стор. 119.

²⁾ »Зоря« 1892, стор. 338.

мої поезії, що я післав до П—я (Пулюя), а відтак їх казав післати Партицкому, чому не дійшли до своєї адреси, але дісталися до редакції нашої худої Правди?¹⁾

Тимчасом зайшов у маю року 1868 несподіваний факт, що страшенно яворушив душу Юрія, та побільшив у него неохоту до львовян і їх журналів. Се була критика його поезій, що появилася в 17 ч. „Руси“. Дарма, що Юрій в наведенім листі до д. Терлецького питає ся його ось сими словами: „Чи не вийшла ще критика на мої нові поезії? Я би вас просив ту критику виволати (викликати), бо буде наука для мене“²⁾.

Та хоч ніби такий він був би рад критиці, про те скоро появилася критика, обидився нею до найвисшого степеня, хотів Богом і правдою сказавши, не було причини до обиди. Що так дійсно було, наводимо ту критику дословно з 17. числа „Руси“ р. 1868 з дня 26. мая, з дописи від Бродів:

„Сам наш Фелькович, — нехай нам сего не бере за зле — далеко лучше писав, доки ми не стали величати його в письмах наших; послідніж утвори його, як „Рожеві квіти“ і иньші дрібні поезії, суть тільки забавкою без цінности; а преці при його знанню руської народної мови, при його поетичнім таланті, він в силі був би утворити що путнього, розчитавшись в нашій історії й покинувши споминки військові, которі наколи повтарають ся за часто, хоть би природно представлені, не роблять уже того ефекту, як його поезія про загибаючого улана, поміщена в „Слові“, його „шельвах“, і иньші початкові його поезії. Навіть його комедія „Так вам треба“ не зробилаб на сцені жадного ефекту, окрім того, которий його імя, яко імя народного писателя, викликає“.

Поет уважав тоту критику за велику зневагу, тай під вражінем її впав в апатию, про що дає знати д. Горбалеви в осьмім листі, де ось як виявляє свою журу по тій причині „...Я такий тепер заклопотаний, що мені дивно, як я і на сих пару слів міг

¹⁾ „Житє і Слово“ 1894, стор. 118 і 119.

²⁾ „Житє і Слово“, стор. 119.

ся зважити. Аж тепер вам вірю, що того є клопіт та жура, і як чоловік може в апатію впасти; не впасти але пропасти, бо я рахую кожного чоловіка за пропав, що в ню впав"... Даліше звертає свої слова до того, що його гризло, отже до тої критики і так пише: „Що я тому бродському добродієви такий великий у очех, що він мене у 17. числі „Руси“ так гарно звеличав. Недурно то наш нарід приповідає, що с... не звість, поки не обваляє“.

„Подякуйте, ласкаві будьте, львівській громаді від мене за „почестне“, і скажіть їй, що най ся не боїть, що я єї своїми „безцінностями“ ще коли ся надокучу. Держав Бог Андрушка і без того окрушка. Чи як кажете?... Але почестне бродського пана добродія примусило мене, і своїй музі ледащій подякувати за хліб-сінь літерацьку, а самому стати за громадського писаря... Ще вас молю благаю братчику, мабїть уже у останне, абисте були такі ласкаві, самі написали до Вахнянина, най менї відошле усї мої манускрипти, не давши їх у печатню, а ви пришліть менї мій буквар і ті поезїї, що бувши в мене, їх до Львова взяли. А нашим редакторам там скажіть, аби моє імено не важили ся у своїх газетах споминати, ні друкувати, бо менї не тяжко до Львова поїхати, да і їх обдрукувати, але не друкарським калилом а гуцульським топорощем. Менї тепер однаково: пропала честь, пропав хліб, найже пропадає і вік, хоть мій, а хоть чий... Не забувайте сеї прахтики, що хто не слухає здорового розуму, тот мусить опісля слухати бродських дехтарів“¹⁾.

Так пізнали ми причини невдоволення Федьковичевого із Правди, і гніву його на Правду і взагалі на львовян. Та у Юрія гнів швидко минав ся. В червню писав він осьмий лист до д. Горбала, повний обиди і пересердя на львіців, отже і на Правду,

¹⁾ Листи Федьковича. „Зоря“ 1892, стор. 339. Лист сей (осьмий) без дати, а редакція „Зорі“ пише, що з тексту виходить, що лист написаний в р. 1867. Се помилка, бо, як знаємо, лист той написаний під вражінем критики, котра була друкована р. 1868, як висше наведено. Отже сей лист писаний в початках червня р. 1868.

як усе, а вже 14. серпня тогож самого року посилає він письмо до тоїж самої редакції Правди зовсім спокійно і в тоні поважнім. З сего випливає, що у Юрія була вдача сангвінічна.

Ось на сьому поки що кінець нашим споминам про Федьковича.

ДОДАТОК.

Могила буцім то Кобилиці.

В цікавих споминах про Федьковича, що надруковані в двох перших книжках сегорічного Л. Н. Вістника, згадано в оповіданю дра М. Бучинського про „самітний гріб Лукіяна Кобилиці“ деь на полонині Черногори (Кн. 1, стор. 15). В розмові з д. Заклинським я звернув його увагу на неможливість сего твердження, знаючи, що Кобилиця вмер і був похований у південній Буковині на засланою. Д. Заклинський розпитав про се детальнійше у дра Бучинського і справа вияснила ся, та при тім вийшло на верх одно інтересне явище з гуцульського житя. Подаємо тут дословно пояснене д. Заклинського, списане ним із уст дра Бучинського. *І. Ф.*

„В перших днях серпня 1867 пускаючи ся з колиби вівчарської Фавресок, де до пізна в ночі записували ми рапсодії про панщину і Кошута, сказали нам вівчарі, що на пів дороги наперед стаї космацької Кознеско найдемо на розстайній дорозі (плай) могилу депутата Лукенюка, що коли помер у своїй стаї, то приказав, щоби його не провадили до села на цвинтар, але поховали на тім роздорожу в полонині. Дійсно дійшли ми по яких двох милях до красно обмурованої чотирикутної могили з деревляним хрестом не дуже давним, котру взяли ми за могилу Лукіяна Кобилиці. Пу-

стивши ся дальше одною з доріг, котрі розходили ся від тої могили, ми не трафили до стаї Козняско, але зробивши добрих три милі, дійшли до самої Черногори, до стаї Заросляк під Говерлею. Не було би тяжко через знайомих на місці або при літних вандрівках на Черногору відшукати тую могилу і розвідати докладнійше, хто саме був той покійний депутат Лукенюк, про котрого Гуцули відзивали ся з великим пієтизмом.

Крім того вважаю за потрібне примітити, що у Гуцулів називає ся „депутат“ той господарь, що наймає більші комплекси полонини і віднаймає иньшим господарям. Також називають Гуцули „депутатом“ того чоловіка, що промовляє в імени більшого гурту людей. Таким чином вияснено зовсім добре, що могила Лукенюка не має нічого спільного з Лукіяном Кобилицею. Р. З.

2004

188167

B-856

B 856

СПОМИНИ

ПРО

ФЕДЬКОВИЧА

Зібрав

Роман Заклинський.

Передрук з „Літературно-Наукового Вістника“.

У ЛЬВОВІ, 1901.

З друкарні Наукового Товариства ім. Шевченка
під зарядом К. Беднарського.